

tjänstlivet i dess många och skiftande grenar och former. För den närmast liggande framtiden synes den uppgiften vara än angelägnare, att alla de som vilja gudstjänstlivets förnyelse finna kontakt med varandra och vinna utsyn över strävandena inom hela det kultiska området. Tidskriften vill som hittills sträva till en fördjupad syn på den gudstjänstliga uppgiften. Den vill ta sikte på den nödvändiga samlingen kring gudstjänstlivet som församlingens centrum och vill efter måttet av sina krafter befordra inlevelsen i de nya gudstjänstliga former, som ställts till vår svenska kyrkas förfogande.

Det är en kär plikt för den ansvarige utgivaren att uttala sitt tack till alla dem som gjort det möjligt för tidskriften att under denna halva mansålder fylla sin uppgift. Till dem hör i första rummet de närmaste medarbetarna, kyrkoherden Knut Peters och intendenten Bengt Cnattingius samt C. W. K. Gleerups förlag i Lund.

Som hittills skall tidskriften utkomma med fyra årliga nummer och den räknar alltfört med sina gamla läsares bevägenhet och sina medarbetares villiga medverkan och intresse.

Arthur Adell.

1541 års Svenska Mässa.

Ett fyrahundraårsminne.

M e s s a n p å S w e n s k o .

U p s a l a 1 5 4 1 .

Widh thetta settet håls

Messan / på Swensko.

Först / tå Presten och fölket är församlat / j kyrkionne eller in för Altaret
ther messas skal / må Presten / om honom så synes / haffua thenna bekennelse.

KÅre wener brödher och systrar j Christo Jesu / Effter wij nu
forsamlade äre til at hålla wårs Herras Jesu Christi Natuard / och
anamma til oss hans werdigha lekamen och blodh / j brödh och
wijn / såsom han thet sielff stichtat och insatt haffuer / för itt åmin-
nelse tekn / At han samma sin lekamen och blodh til wåra synders
förlåtelse vthgiffuit haffuer. Therföre medan wij iw alle / vthan

tuiffel/äre med synder beswåradhe/och åstundom syndenne gerna quitte wara/wilie wij falla på vår knä och ödhmiuka oss in för Gudh vår himmelska Fadher med hierta och munn/och bekenna oss för arma elenda syndare/som wij ock äre/bidhiandes honom om nådh och miskund/så säyandes hwar j sin stadh.

Jagh fattigh syndig menniskia/som j synd bådhe afflat och född är/och iemwel sedhan j alla mina lijffzdaghar/itt syndigt leffuerne fördt haffuer/bekenner migh aff alt hierta in för tigh alzwoldighe ewige Gudh/min käre himmelske Fadher/at iagh icke haffuer elskat tigh offuer all ting/icke min nästa såsom migh sielff. Jagh haffuer (ty wer) j margfalligha mätto syndat emoot tigh och tijn helgha bodhord/bådhe medh tanckar/ord och gerningar/Och weet migh för then skul heluetet och ewinnerligh fördömelse werd wara/om tu skulle så döma migh/som tijn strenga retwisa kreffuer/och mina synder förtient haffua. Men nu haffuer tu/käre himmelske Fadher/vthloffuat/at tu wilt göra nådh och miskund med alla fattiga syndare/som sigh vmwenda wilia/och medh een stadigh troo fly til tina obegripeligha barmhertigheet/med them wil tu offuersee/j hwadh mätto the emoot tigh brutit haffua/och aldrigh meer tilrekna them theas synder. Ther förlåter iagh migh vppå arme syndare/och bedher tigh trösteligha/at tu effter samma titt löffte/werdighas wara migh miskundsam och nådeligh/och förlåta migh mina synder/titt helgha namn til prijs och äro.

Sedhan haffuer Presten thenna böön offuer folket.

Then alzmechtighe ewighe Gudh for sina stora obegripeliga barmhertigheet/förlåte oss alla våra synder/och giffue oss nådh til at bätra vårt syndigha leffuerne/och få medh honom ewinnerligt lijff/AMEN.

Om Presten heller tyckes haffua thenna bekennelse för sigh sielff på Latijn/må thet skee medh thenna få ord.

Confiteor omnipotenti Deo/et vobis fratres/quod peccauerim nimis in vita mea/cogitatione/loquutione/opere et omissione. Ideo precor vos orare pro me.

Misereatur tui omnipotens Deus/et remissis omnibus peccatis tuis/perducat te ad vitam eternam. Amen.

Nu fölier Ingången eller Introitus j Messone.

Ingången må wara någhor Psalm/eller annar Loffsong/på Swensko eller Latijn/aff Scrifftenne uthtaghen.

Sedhan fölier.

Herre förbarma tigh offuer oss.

Christe förbarma tigh offuer oss.

Herre förbarma tigh offuer oss.

Sedhan.

Ära wari Gudh j högdenne / Och fridh på iordenne / menniskio-
men en godh wilie. Wij loffue tigh. Wij welsigne tigh. Wij til-
bidie tigh. Wij prijse och äre tigh. Wij tacke tigh för tina stora
äro. O Herre Gudh himmelske konung / Gudh Fader almzechtigh.
O Herre thens Alrahögstas eenfödde Son Jesu Christe / O Herre
Gudh / Gudz lamb / Fadrens Son / Tu som borttagher werldennes
synder / förbarma tigh offuer oss. Ty tu äst allena Heligh / Tu äst
allena Herre / Tu äst allena then högste Jesu Christe. Medh them
helgha Anda / j Gudz Fadhers herligheet. AMEN.

Presten wender sigh til folket och sägher.

Herren ware medh idher. Så ock med tinom anda.

Collecta / then här effterfölier / eller någhor annor effter tijdhen.

Läter oss bidhia.

Wij bidhie tigh alzmechtighe Gudh käre himmelske Fader / at
tu förläner oss een fast troo på tigh och tin Son Jesum Christum /
itt oförskreckt hopp på tina barmhertigheet j alla wåro nödh och
mootgång / och en grundeligh kärleek til wår nästa / Genom samma
tin Son Jesum Christum wår Herra / AMEN.

Effter Collecten läses itt cap. eller halfft aff S. Pauli eller någhor annars
Apostels Epistel / eller ock thet daghen tillydher / Och må begynnas så.

Thessa effterföliande ord scriffuar S. Påuel Apostel til the Ro-
mare. Corinther etc.¹⁾.

Graduale / må wara tiyo Gudz bodh / eller någhor Psalm / eller ock annar
Loffsong / på Swensko eller Latijn / aff Scrifftenne vthtaghen.

Sedhan läses Euangelium itt cap. eller halfft vthaff någhon Euangelist /
eller ock thet daghen tillydher / Och må begynnas så.

1) Efter 1541 års bibel meddelas här som epistel Kol. 3:16—17.

Thesse effterföliande ord scriffuar S. Påuel Apostel til the Co-
losser.

Käre brödher. Läter Gudz ord rijkeligha boo vthi idher medh
all wijsdom. Lärer och förmaner idher inbyrdes medh psalmar och
loffsonger / och andeligha wijsor j nådhenne / och siunger HErra-
nom jdhart hierta. Och alt thet j gören medh ord eller gerning /
thet görer alt j HErrans Jesu nampn / Och tacker Gudhi och Fa-
dhrenom genom honom.

Thetta helgha Euangelium scriffuar S. Johannes Euangelista etc. 2).

Ther effter skal Predican skee. Sedhan Credo/ på Swensko eller Latijn.

Jagh troor på Gudh Fadher alzmechtighan/ himmelens och iordennes skapare. Och på Jesum Christum hans eenda son/ vår herra/ Hwilken afflat är aff them helgha Anda/ Född aff Jungfru Maria/ Pijnter vnder Pontio Pilato/ korsfester/ dödher och begrafuen/ Nedherstigen til heluetes/ På tridie daghen vpstånden igen jfrå the dödha/ Vpstigen til himla/ sittianandes på alzmechtigh Gudz Faders högra hand/ tädhan igenkomma skolandes/ til at döma leffuandes och dödha. Jagh troor på then helgha Anda/ Ena helgha almanneligha kyrkio the heligas samfund/ Syndernas förlåtelse/ Kötzens vpståndelse/ Och ewinnerligit lijff/ AMEN.

Ther effter begynnar Presten Prefationem/ så säyandes

Herren ware medh idher. Så ock medh tinom anda.

Vplyffter idhor hierta til Gudh. Wij vplyffte vår hierta.

Låter oss tacka Gudhi wårom Herra. Thet är rett och tilbörlichit.

Sannerligha 3) är thet tilbörlichit rett och saligt/ At wij altijdh och alstäddhes tacke och loffue tigh helige Herre/ alzmechtige Fadher/ ewige Gudh/ för alla tina welgerningar/ Och enkannerliga för then tu oss bewiste/ tå wij alle för synden skul så illa vthkompne wore/ at oss icke annat förestoodh än fördömelse och then ewige döden/ och intet creatwr antigen j himmelen eller på iordenne kunde oss hielpa. Så vthsende tu tin eenfödda Son Jesum

2) Efter 1541 års bibel meddelas här som euangelium Matt. 11:25—30.

Thetta helgha Euangelium scriffuar S. Mattheus Euangelista.

J then tijdhen swaradhe Jesus/ och sadhe/ Jagh prijsar tigh Fadher/ himmelens och jordennes HERRE/ at tu haffuer thetta doldt för the Wijsa och förnumstigha/ och haffuer thet vppenbarat för the fåkunnigha/ Ja Fadher/ så haffuer warit behaghelighit för tigh. All ting äro giffuin migh j wold aff minom Fadher/ Och ingen kenner Sonen vthan Fadhren/ och ingen heller kenner Fadhren vthan Sonen/ och then som Sonen wil thet vppenbara.

Kommer tjl migh J alle/ som arbeten och ären betungadhe/ och iagh wil wedherquekia idher. Tagher på idher mitt ook/ och lærer aff migh/ Ty iagh är mild och ödmiwk aff hiertat/ och j skolen finna roo til idhra siälur/ Ty mitt ook är lustigt/ och mijn börda är lett.

3) Över den första prefationen, instiftelseorden och Fader vår äro tryckta notsystem om fyra notlinjer.

Christum / som war samma gudhdoms natwr med tigh / lät honom warda een menniskia för våra skul / Ladhe våra synder på honom / och lät honom lidhda dödhen j then stadh wij alle ewinnerligha döö skulle. Och såsom han offueruan dödhen / och stoodh vp igen til lijffs / och nu aldrig mera döör / Så skola ock alle the som på honom förlåta sigh / offueruinna syndena och dödhen / och få ewinnerligt lijff genom honom. Och oss til een förmaning / at wij sådana hans welgerning til sinnes tagha / och icke förgäta skulle / Om natten tå han förråder wardt / hölt han en Natuard / j hwilkom han toogh brödhhet / tackade sin himmelska Fadher / brööt thet / och gaff sina läriungar och sadhe / Tagher och äter / thetta är min lekamen / then för idher vthgiffuin warder. Görer thet til mijn åminnelse.

Så lyffter Presten thet vp / legger nedh igen / och tagher kalken / och sägher.

Sammalunda toogh han ock kalken / tackade sin himmelska Fadher / och gaff sina läriungar och sadhe / Tagher och dricker här aff alle / thetta är kalken thes nya Testamentzens j minom blodh / then för idher och för mongom vthgutin warder til syndernars förlåtelse. Så offta som j thet gören / så görer thet til mijn åminnelse.

Så vplyffter han och setter nedh igen.

Een annor kortare Prefatio.

Sannerligha är thet tilbörlogit rett och salight / At wij altijdh och alstädhes tacke tigh helige Herre / alzmechtighe Fadher / ewighe Gudh / genom Jesum Christum wår Herra / Hwilken j then natt / tå han förråder wardt / toogh brödhhet / tackadhe sin himmelska Fadher / brööt thet / och gaff sina Läriungar / och sadhe / Tagher och äter / thetta är min lekamen / then för idher vthgiffuin warder. Görer thet til mijn åminnelse.

Sammalunda toogh han ock Kalken / tackadhe sin himmelska Fadher / och gaff sina Läriungar / och sadhe / Tagher och dricker här aff alle / thetta är kalken thes nya Testamentzens j minom blodh / then för idher och för mongom vthgutin warder til syndernars förlåtelse. Så offta som j thet gören / så görer thet til mijn åminnelse.

Sedhan läses eller siungs. Sanctus.

Heligh / heligh / heligh Herre Gudh Zebaoth / Fulle äro himlanar och iorden aff tinne herligheet / Osianna j höghdenne. Welsignat ware han som kommer j Herrans namn / Osianna j höghdenne.

Sedhan sägher Presten.

Läter oss nu alla bidhia / såsom vår Herre Jesus Christus sielf-
fuer oss lärdt haffuer / så säyandes.

Fadher vår som äst j himlom. Helghat warde titt namn. Til-
komme titt Rike. Skee tin wylie såsom j himmelen / så ock på
iordenne. Wårt dagligha brödh giff oss j dagh. Och förlåt oss våra
skulder / såsom ock wij förlåte them oss skyldige äro. Och inleedh
oss icke vthi frestelse. Uthan frels oss ifrå ondo / Amen.

Så wender Presten sigh til folket / och sägher.

Herrens fridh ware medh idher. Så ock medh tinom anda.

Så läses eller siungs / Agnus dei.

O Gudz lamb som borttagher werldennes synder / förbarma tigh
offuer oss. O Gudz lamb som borttagher werldennes synder / för-
barma tigh offuer oss. O Gudz lamb som borttagher werldennes
synder / giff oss tin fridh och welsignelse /

Ther nest wender han sigh til folket / och gör them thenna förmaning / om
honom så synes / och tijdhen thet tilstädher.

KÄre wener / effter här nu begåås Christi Natuardh / och vth-
spijsas hans werdigha lekamen och dyrbara blodh / är rådheligit
(som S. Påwel oss lærer) at wij hwar j sin stadh / bepröffue oss
sielffua / och så äte aff thetta brödh / och dricke aff thenna kalk.
Och pröffue wij oss tå retzligha / när wij besinne vår brott och
synder / hungre och törste retferdigheten och syndernars förlåtelse /
then oss j thetta Sacrament tilbudhin warder / och achte här
effter bätra oss / wenda igen aff syndenne / och leffua vthi itt gott
och retferdigt leffuerne. Ty haffuer ock vår Herre eenkannerliga
befalt at bruka thetta Sacramentet sigh til åminnelse / thet är / at
man här medh jhogkommer hans werdigha dödh och blodz vthgiw-
telse / och betencker / och troor fülleligha / at thet til våra synders
förlåtelse skeedt är. Therföre om wij nu äte aff thetta brödh / och
dricke aff thenna kalk / medh een sådana fast troo til the ordh / som
wij här höre / at Christus är dödh / och hans blodh vthgutin för
våra synder / få wij ock så för wisso syndernars förlåtelse / och
vndwijke ther medh dödden / som syndennes lön är / och fåam
ewinnerlighit lijff medh Christo. Thet vnne oss allom Gudh Fa-
dher och Son och then helghe Ande AMEN.

Sedhan beretter han folket medh brödhhet / och sägher.

Wårs Herras Jesu Christi lekamen beware tijn siäl til ewin-
nerlighit lijff / AMEN.

Sedhan med kalken/säyande.

Wårs Herras Jesu Christi blodh etc/

Emedhan siungs/Jesus Christus är vår helsa etc. eller/Gudh ware loffat etc. eller ock/Da pacem.

Förläna oss Gudh så nådhelig/fridh j våra daghar/ty ingen är på iordenne/som ofridh kan förtaga/vthan tu allena.

Sedhan wender han sigh åter til folket/ och sägher.

Herren ware medh idher. Så ock med tinom anda.

Läter oss bidhia

O Herre alzmechtige Gudh/som haffuer lätit oss j tijn Sacrament deelachtigha warda/wij bidhie tigh/at tu låter oss ock så medh tigh och all tijn vthkoradha helghon vthi tina ewigha äro och herligheet deelachtigha warda/Genom vår Herra Jesum Christum tin son/som leffuer och regnerar med tigh och them helgha Anda vthi en gudhom/aff ewigheet j ewigheet/AMEN.

Ater wender han sigh om och sägher.

Herren ware medh idher. Så ock medh tinom anda.

Tackom och loffuom Herran. Gudhi ware tack och loff/

Nu sägher han.

Böyer idhor hierta til Gudh/och anammer welsighnelse.

Herren welsigne oss och beware oss/han vplyse sitt ansichte offuer oss och ware oss nådeligh/Herren wende sitt ansichte til oss och giffue oss en ewigh fridh/I namn Fadhers + och Sons + och thens heligha Andas +/AMEN.

Thenna bön må brukas/tå man går til Sacramentet.

O Herre Jesu Christe/Gudh Fadhers ewigha ord/werldennes frelsare/sanner Gudh och menniskia/frels oss genom tin helgha lekamen och blodh ifrå alla synder/och hielp at wij altijdh fulborde tijn helgha bodh/och icke skilies ifrå tigh til ewigh tijdh. AMEN.

Innevarande år har vår kyrka firat fyrahundra års minnet av Gustav Vasas bibel, den första svenska, fullständiga bibelöversättningen, som förblivit vår kyrkobibel under nära fyrahundra år.

Med all rätt kan vår kyrka i år också hugfästa minnet av den svenska mässordning, som trycktes samma år på det Richolffska tryckeriet i Uppsala och synbarligen under redaktion av ärkebiskopen Laurentius Petri. Denna upplaga av den svenska mässan, som återgives här ovan är nämligen i hög grad normerande för den efterföljande utvecklingen såsom den officiella svenska mässan.

De tre föregående mässupplagorna av år 1531, 1535 och 1537 inleddes med Olavus Petris företal, i vilket företaget att utge mässan på svenska motiverades. Nu är detta företal borta: det enskilda initiativet har erhållit en officiell prägel.

Nytt i 1541 års upplaga är framför allt att predikan direkt omnämnas, ehuru efter evangeliet före tron. För första gången meddelas här, märkligt nog som distributionspsalm, den svenska versionen till *pro pace*.

Där någon önskar högtidlighålla 1541 års bibel och mäsas genom att återupprepa denna svenska mässversion, meddelas här dels att särtryck av mässan kan erhållas från C. W. K. Gleerups förlag, dels att psalmer lämpligen böra väljas ur beståndet i 1536 års Sw. Songer (Ex. 124, 278, 25, 40, 188, 38, 608:1 samt 132.). Musik till mässordningen kan hämtas ur Högs- och Bjuråkerhandskrifterna (C. W. K. Gleerups förlag). En serie mässmusik transkriberad för modern notskrift kan erhållas genom undertecknad. All musik bör utföras utan orgelledsagning. Där flera präster göra tjänst vid altaret bör en ensam bära mässshake, de övriga dalmatika eller alba och stola.

A. Adell.

Laurentius Petri Sällskap.

Sedan år 1924 har namnet *Evangelisk tidegård* stått såsom samlande rubrik för en del större och mindre publikationer, som alla avsågo att möjliggöra en förnyelse av den sedan ett par århundraden förgätna dagliga tidebönen. Titeln har velat markera sambandet mellan detta företag och två avgörande epoker i den kristna kyrkans historia, nämligen den urkristna tiden, som framför andra ha rätt till namnet evangelisk, och reformationstiden, då evangeliet på nytt bröt fram. Därför återupptogs avsiktligt den gamla svenska ordformen för officiet — tidegården, ehuru givetvis en viss andran kanske skulle vakna inför den okända storhet, som täcktes av det ovanliga ordet.

Det har icke funnits någon anledning att ångra valet av beteckning. Den har tålt kritiken, som för övrigt varit förvånansvärt mild.

Det har visat sig att »Evangeliskt tidegård» mottagits med